

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Vanylven.

Emne: Helsing, fakler, ålfed.

Bygdelag: Syltefjorden

Oppskr. av: Hans Vidnes.

Gard: Vidnes.

(adresse): Fiskabygd.

G.nr. 24 Br.nr. 6.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Helst det.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Å "nikke" ein eller fleire gonger med hovudet tyder ja. Å riste på hovudet tyder nei.
2. Før var det skikk å handhelse på alle ein møtte i bygda. Det var ufråvikeleg regel når ein møttest med kyrkja, eller i selskap, eller ved ymse høve til helg og høgtid. Møttest ein derimot til arbeids på sjø eller land, fall helsinga bort. Denne skikken held seg mykje erno. Før var han så vanleg at ei gamal kjerring ville helse på alle då ho kom til byen.
3. Det har viss for likesom no vare skikken at den som stod lågast i rang og alder, skulle helse fyrst.
4. Ein gjekk fram, sette fram handa og sa: "God dag", (kudd), "God kudd", "God niær", og omvntet ein siste møte, møtte ein hugse å takke for laget sist også: "God dag, og takk for sist".

29
og så skulle ein knipe handa fast, og heldt ein handa lenge, var det uttrykk for godhug og vurdnad. Den andre svara: "God dag og sjølv takk for sist".

5. Presten og andre embetsmenn helste ein med å la seg seg hatten og senke havi. Tidau kunne ein handhelte om du skulle salast ned.

6. Det ikkje om at det har vere skikk her.

7. I helgableda var helsinga meir frimodig. Kom nokon og helste på folk i æbidokleda, var det vauleg, å onkare seg med at ein var kje sein på handa, var så skoldet s. d. at ein kunne ikkje helste på folk, o. s. v. Ein vilde då helst slippe å handhelte til ein hadde fått stelt seg med vask og klebyte.

8. Når vitja folk kom til gards, ned kyrkja, på kristlege og verdlege møter, i budlaup, gravferd, dåpslag, o. s. b. og når ein møttest ute i bygda, på butik eller litvaude, og når ein ville gjere seg kjend med framaufolk. Då hong ein altså ikkje presentering så som no.

9. Det å klappe nokon på oksla var ein "overlegen" og

3.
innlim handlemåte, så "faderlig"
at det kunne passe for ein
prest mot ein konfirmand.
Eles passar det berre mellom
intime venner.

10. Ja, mennene tok av seg
hatten når kyrkjeklokka ringde
omdan ein var på veg til kyrkja
Eles ikkje. Kvinnene gjorde ikkje
uoko.

11. Ved likferd steig dei av vegen
og stod med still med
hatten i hauda.

12. Nei, men ein kunne utlykkeje
glæde over "nye" kona", sola,
når ho viste seg ^{over fjella} at vjyeste
gong eller solhor.

13. Ein sa "Go-mårn", om
morgonen til frammot
ni-tida om lag, så sa
ein "Go-dag" til det lei mot
kuiddstid, eller det tok til
å dimnest, då sa ein "Go-
~~veld~~ ^{veld}", og lei det til liggetid
så ein "God natt", og heldt fram
med det til det lysna om
morgonen.

14. Ja, det gjer ein enno her,
det høyrst "dumt" ut.

15. Ein nyttar same helsinga
eller seier: "Takk i lige måte",
eller: "Takk i lige så". Dette
siste grammatikalste misfosteret
har diverre arbeidt seg fast
inn her.

16. Ja, ein er noyem med det og

4/ kan bruke "Go-mårn" berre om morgonane.

17. Her har ein like til no bruka helsingane: "Signe laget", "Signe arbeidet", "Signe maten", "Signe kvila", det siste når nokon ligg eller sit og kviler seg, og "Signe brevet". Svaret er: "Takk skal du ha", "Takk for det", eller berre "Takk".

"Guds fred" har nok vore brukt, men har ikkje høyt det. Derimot har forekjeme: "Gud velsigne deg: Min helsinga: "Gå i fred", "Gå i fred", "Ligg i fred", "Sit i fred", "Kvil i fred" har vore og er mykje bruka, men det held på å gå ut. Svare var som oraufar. Ein kunne jamvel seie: "Sit og stå i fred", eller som dei tiltala sat eller stod.

19. Ja, det vil hau, men berre dersom hau treffer nye folk.

20. Ein kan seie: "Eg skulle svakke eit par ard med deg", og så går dei andre ut, eller verten tek gjesten med seg til eit anna rom, eller dei går ut for døra.

21. Ein bruka visst ikkje det før, men dei siste femti åra har det vore brukt.

5/ 22. Inne svarar dei: „Kom inn!“

5
Gå steig ein inn og hekkle
k. d. „God dag, og sigre
matu!“ „Takk (for det)“. Gå
å få sitje“, var gjerne
svaret. „Takk, men eg er no
ikkje vauvøter“ („De skal
ikkje bry dokk“ „Det er 'kje
noka bry“ „Er den mannen
ute og gåv?“ „Ja, eg er no det.“
O. S. kor leve de her i husa?“
„Å ja, vi greve no med det
same. Har er det med dokke?“
„Å, det er no så opp og ned
med oss -“ o. s. v.

23. Ja. 24. Ja, straks. 25. „Du
må seje dig ned.“ „Ver så
god og la plass.“

26. Alle andre enn huset sine
eigne folk laut ein be selja
seg.

27. Ein svara berre knapt
og reservert på helsinga. Var
det derimot vitjafolk, ynskta
ein dei velkomen.

28. Ein bar seg i det heile meir
intimt og gladvarugt åt mot
kjende, hengde hurt tøyet, o. s. v.

Ein framand spurde ein og:
„Kvar er den mannen ifrå?“

29. „Velkome! Det var så kjekt
at de kom! Kom inn!“ Lik
håndhele ein på alle.

7452

6/ 30. "Takk for meg (oss)" "Mange
takk o.s.v." "Jussu takk o.s.v."
når ein hadde fått mat og
stell. "Eller sa ein berre
"Far vel." Og kuddu kunne
ein og seie "God natt".

31.a) "Far vel og takk for
meg!" Svar: "Ja, far vel, og
no må du ha det så bra!"
(- og no må du leve vel!"
b) "Du må ha farvel og takk
for alt." Svar: "Gjòlv takk
for alt!"

32. Kysse har berre vore brukt
mot barn, og mellom kjærstar.

33. Barn og foreldre eller
nærstående vener eller slekt-
ninger.

34. Å kysse: "gje ein muss,"
"å musse", barnuttrykk.

35-36. Det hende at gamle koner
kysse på handa for å vise
mykje godhug og takk. Meir
vauleg var det å klappe og
kjarleikne og stryke handa
eller ansiktet. Det siste
kan menn også gjere.

37. Nei. 38. "Skal eg få ein
muss?" "Ege har ein muss".

39. Ein leik med barn:
"Byle nase", "Glele nase".

40. Alle som stod i intimt
forhold til barnet kunne gjere
det.

7/ 41. Kjenner ikkje til det. 7.
42-43. Jaw det er og var brukt. Ein kallar
det "å rikte" nokon. Det er eit
inlimt kjærteiken, helst mot born,
eller mellom kvinner og i kjærte-
forhold. Geldan mellom menn.
Eit anna kjærteiken brukt i same
håve er: "å sa kvarandre inn i
faugel", "å gje starfaug". Då legg
ein og armene rundt rygg og hals.

44. Det kan ein nytte ved dåp, konfir-
masjon, festamål, brudlaup,
årsmålsdagar, ny stilling, o. s. v. Har
ein fått noko nytt, t. d. klær, ei
gåve, då seier ein: "Lit med helse".

45. "God jul!", "Godt nyttår!" "Lyflaude
mai: " Gratulerer med dagen!".

46. No kan eg seie farubaw "kondolerer":
"elli medkjensle i sorga" (- i ulukka")
men eg har ikkje funne noko visst
ord eller ordelag brukt i eldre tid
til dekning for "kondolerer". Men
eg veit dei uttrykte medkjensle med
fast haudsak, kjærteikning av handa,
og klappe på ansiktet. Det er part
at sønnmørs måle, eller så rikt på
uttrykk om alt slag, ikkje skulle
ha noko fast uttrykk for med-
kjensle. Var det "handeblygskap" framfor
sorg og nød?

- 8/ 47. Ein sa: „Takk skal du ha“.
48. Ein brukar ^{takkar} for alt godt mot den avlidne, i huset, men ikkje slik at ein identifiserer seg med den døde og takkar i hans stad. Ein har ikkje noko namn på det.
49. Ein kunne „gleipe“, „skjere ansikt“ mot den ein ville hade. Ja, gamle stygge kjerringar - når dei var i høyr med kjeften - brukte i gamal tid å uttrykke si djupaste forakt med å snu baken til, dra opp slakken og vise blankt. Det var slutten. No viser ein rannvyrdrnad med å snu ryggen til, dra på skuldrene, seie stillt, „ikkje lest iver“ (i koring av „ikkje lest vere“.)
50. Før: „De bestefaren“, „De bestemor“, og „De far“, „De mor“ om dei var gamle. Før og no seier ein „De“ til ~~ut~~ folk i høgare rang, presten og andre, No seier ein „De“ til framande, men det gjorde ein ikkje før.
51. Ja, i ordelag som: „Er han ute og går?“. Elles er det brukt i spøkefull eller nedsettjande tyding.